

HÉTFORDÍTÓ

Pár évvel ezelőtt, amikor elhatároztattok, hogy nemzeti parkká és múzeummá minősül át *Ellis Island*, a „*Könyvek Szigete*” — múltkutató muzeológusok, restaurátorok sokasága sietett a manhattani kapuban romosodó, gazosodó „*Szent Földre*”. A tudós szakemberek elsősorban arra vállalkoztak, hogy a tárgyi emlékek, bibliák, utazókoffe-

rek, ikonok, fazekak, fakanelak, porolók mellé összegyűjtik, restaurálják a hajdani fal-firkákat, a vakolatra vésett portrékat, verseket, vallási szimbólumokat. Azokat a „művészi értékeket”, amelyek pontosan jellemezhetik a hajdani bevándorlók hangulatát, gondolatait, érzelmeit.

A reménység kapuja

Mert, hogy ne felejtsem: *Ellis Island* valaha a *Reménység és a Szabadság* főkapuját jelentette. (1892 és 1954 között tizenkétfélmillió emigráns lépte át a sziget küszöbét. (Volt, aki hatalmas és gyönyörű karácsonyi kalácsnak hitte a fából ácsolt főépületet. Mások a falba karcolva csak a haragjukat rögzítették. Az egyik atyafi például a következő szöveget írta fel a vakolatra: „*Dögölj meg, robbanj fel tengersok pénzzel együtt, Amerika, amiért elszakítottad a görögöket a saját fajtájabeliéktől...*”

Most, hogy elolvastam a legfrissebb *Valóságban* az *Ellis fényes, könnyes pompája* című, roppantul érdekes beszámolót — a szerzővel, *Fazekas Erzsébet*tel együtt

Múltigazolás

Persze *Fazekas Erzsébet* beszámolója másfajta gondolatokat is sugall. Legalábbis *Ellis Island* „*múzeumtáji programja*” számtalan hasznosítható példát kínál számunkra.

Itt van a pénz. A felújítás során kiderült, hogy a költségvetési összeg jóformán semmire sem elegendő. És

magam is azon töprengök: *kinek higgyünk hát?* A legendáknak vagy az adatoknak? Melyik emlékező meséli el hitelesen a történetet? Az orosz hadiorvos fia, aki így vélekedett: „*Úgy kezelnek bennünket, mintha állatok volnánk. A koszt díszítoznak valót.*” Avagy a hétéves *Liliannak*, aki megérkezésekor megkapta élete első „*hot-dogját, banánját*”, s ezzel együtt „*Amerika csodáját*”. A sokféle emlék, falfirka között reálisnak tetszik az egyik olasz emigráns megállapítása. Íme: „*Azért jöttem Amerikába, mert azt hallottam, arannyal vannak kirakva az utcák. Végül három dologra jöttem rá: 1. nincs arany a földön; 2. az utak egyáltalán nincsenek burkolva; 3. az én munkám lett az, hogy kikövezzem.*”

akkor színre lépett *Lee Iacocca*, a nagy kombinátor, aki kitalálta, hogy a szigetet keretező mellvértet is el lehet adni. Mégpedig *vörösréz névjegyek* formájában, amelyek az egykori bevándorlók legfontosabb adatai sorakoznak majd. A mai utódok kapva-kaptak az ajánlaton. A hirdetésre összesen 200 ezren

A falak üzenete

jelentkeztek. Volt, aki száz dollárt fizetett, de akadt olyan leszármazott is, aki tizezres csekkel adózott bizonyítható „*múltjáért*”.

Ugye, itt van nekünk ez az *Expo*, amelyhez „*se pénz, se poszt*”. Mi lenne, ha? Mi lenne, ha — játszadózom a gondolattal — mi is, előre kiárusítanánk a felépítendő *Expo*-paloták üres házfalait? Ilyesfajta „*múlttisztázó*” névjegyek formájában. Itt aztán mindenki „*megszabadulhatna múltjától*”, vagy éppen „*igazolhatná*” ellenzéki tevékenységét is. Sőt nevével együtt igazolhatná „*törzsö-*

kös” magyarságát, népi-nemzeti gerincét... Allítom, ez a névjegydiolog jobb, mint a „*téglajegy*”. Annyit hozna az államkonyhára, hogy jutna belőle a kárpótlási jegyekre is...

Mert hát most is a nagy „*önigazolások*” korát éljük. Még a legfelsőbb körökben is sokan szeretnék elfelejteni vagy igazoltatni az elmúlt esztendőket. Legalábbis hiába lapozom át az ilyen-olyan nyilatkozatokat, s a röptiben készített önéletrajzokat — *Ludassy Mária*, „*beismerő vallomása*hoz” hasonló önelemzéssel szinte seholsem találkozom.

Enyhítő körülmények

Az általam nagyon tisztelt tudós asszony csupán azt látja önmaga „*enyhítő körülményének*”, hogy bevallja, benne „*milyen torzulásokat okozott ez a létező negyven év*”. Pedig, ahogy írja a *Kritikában*, „*mindig lelkesen utaltam hivatalos ideológiáját (még akkor is, sőt akkor leginkább, amikor marxista voltam), és már 1953-ban tudtam Recskről (miután apám onnan szabadult), és 1956-ot mindig forradalomnak tartottam...*” De, akár-hogy is van, „*megvetve és gyűlölve az államszocializmust, állami intézményben dolgoztam 25 évig...*”

Szóval és röviden, valamennyiünket egy kicsit álamosítottak... Eppen ezért — és ebben is tökéletesen egyetértek *Ludassy Mária*-val — *nemcsak erkölcsileg felháborító, ha csak azok kapnak kártérítést, akiket tulajdonukban ért kár az elmúlt negyven évben, hanem gazdaságilag is...* Mit kezdenék én például — mondom most már módosítva az

eszmétörténész szavait — *nagyapám öt hold földjével?* (Amelyre mellesleg 30 unoka és huszonkét dédunoka is pályázhatna.) *Ha egyszer mentalitásomban is „államosítottak”. Ha fogalmam sincs arról, hogy mit jelent a piac szabadsága...* De mielőtt végképp belevesznék a részletekbe, hadd mondok el gyorsan: *Ludassy* cikke (és sok más, *Kritika*-beli cikk) **Eörsi István** 60. születésnapjára íródott. (Vajh), mit szólna *Pándi Pál*, ha még élne, és azt látná, hogy az általa alapított új folyam mostani számában mekkora teret kap a hajdan „*kiátkozott*” költő?!)

De nem ez a lényeg! Végül is az **Eörsi**—*Ludassy* disputá legfontosabb tétele talán az, hogy a „*kaszárnyakommunista*” koncepciók helyett megnyugtatóbb, ha nem a „*pék jóindulatától*”, hanem gazdasági érdekelttségétől van *kenyér* a boltokban. Mert „*ahol morális megfontolásokkal vagy politikai erőszakkal készítetik termelésre a péket, ott eltűnik a kenyér a boltokból*”. **Gantner Ilona**